

TEŽAVE IN TRIKI PRI POUČEVANJU MAKEDONSKE KNJIŽEVNOSTI (KOT KNJIŽEVNOSTI V TUJEM JEZIKU)

V prispevku predstavljamo težave pri poučevanju makedonske književnosti kot književnosti v tujem jeziku, s katerimi se srečujemo na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani. Osredotočamo se predvsem na težave, ki se nanašajo na študentovo sprejemanje in razumevanje literarnih besedil, ter razmišljamo o pristopih za premagovanje teh težav.

makedonska književnost, književnost v tujem jeziku, literarni prevod, didaktika književnosti

The paper reveals some of the difficulties in teaching Macedonian literature as literature in a foreign language which we encounter the Faculty of Arts, University of Ljubljana. The paper focuses on difficulties relating to students' reception and understanding of the texts. Some strategies for achieving better literary education in such cases are suggested.

Macedonian literature, literature in foreign language, intercultural mediation, translation of belles-lettres, literary education

O Pouk makedonske književnosti se na Oddelku za slavistiko Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani izvaja v okviru študijskega programa Hrvaški, srbski in makedonski jezik in književnosti, in sicer 60 ur v tretjem in 60 ur v četrtem letniku.¹ Slušatelji tega študijskega programa se v prvem letniku seznanijo z osnovami makedonskega jezika, v drugem letniku pa znanje nadgradijo do te mere, da so sicer sposobni brati makedonska literarna besedila v izvorniku, vendar pa je njihovo razumevanje omejeno oz. oteženo. Petnajsturni pregled makedonske književnosti pa je v okviru predmeta Pregled južnoslovanskih književnosti namenjen študentom Slovenistike ter Primerjalne književnosti in literarne teorije enopredmetnih smeri, ki makedonščine večinoma ne razumejo in se je niso nikoli učili, zaradi česar so 'obsojeni' na branje makedonskih literarnih besedil v prevodu. Za skoraj vse te študente je makedonščina tuj jezik, makedonska književnost pa književnost v tujem jeziku.

V prispevku bomo predstavili težave pri poučevanju makedonske književnosti, predvsem tistega segmenta, ki se nanaša na študentovo sprejemanje in razumevanje

¹ Glej *Študijski program: Hrvaški, srbski in makedonski jezik in književnosti*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Filozofska fakulteta, Oddelek za slovanske jezike in književnosti 1999.

literarnih besedil; opozorili na pomanjkanje slovenskih prevodov nekaterih pomembnejših makedonskih literarnih besedil ter predlagali nekaj 'trikov' za premagovanje teh težav.

1 Težav pri poučevanju makedonske književnosti kot književnosti v tujem jeziku je veliko. Najprej je tu zadrega, kako sploh spraviti tako obsežno snov, kot je zgodovina neke nacionalne književnosti, v 120 ali celo 15 ur pouka, ne da bi bil ob tem pouk en sam neskončen učiteljev monolog oz. rafal podatkov, ki bi si jih bilo treba zapomniti in jih nato pri preverjanju znanja zrecitirati. Skoraj vsi študenti se namreč ob vpisu na omenjene študije z makedonskim jezikom, književnostjo in kulturo srečajo prvič. Še posebej je zahtevno posredovanje srednjeveške književnosti, bogate zakladnice makedonskega ljudskega slovstva in književnosti 19. stoletja, sploh ko se ukvarjamo s konkretnimi besedili. Dekodiranje arhaičnega in z dialekti obarvanega jezika literarnih besedil je izredno zahtevno, predvsem pa jemlje veliko časa. Toda nekatera besedila je preprosto treba obravnavati, saj se nemalokrat reflektirajo tudi v sodobnih makedonskih literarnih besedilih. V ure, ki so namenjene spoznavanju makedonske književnosti (enako je seveda tudi z drugimi nacionalnimi književnostmi), pa je treba vključevati tudi najnovejšo literarno produkcijo – torej vedno več del v isti časovni okvir.

Učitelj naj bi optimalno doziral sestavine pouka književnosti: postavil literarno-zgodovinsko ogrodje, izbral ustrezna besedila, poskrbel za njihovo dekodiranje, sprožil odziv nanje itn. A dejstvo je, da ob podajanju vsaj najnujnejšega makedonskega zgodovinskega in družbenega konteksta in vpenjanju le-tega v širši južno-slovanski, balkanski ter evropski kontekst ter ob dolgotrajnem dekodiranju izbranih besedil, ki jih beremo v izvorniku, na žalost ostane zelo malo časa za interpretacijo literarnih besedil in za odziv študentov nanje.

Čeprav se trudimo, da bi študenti brali makedonsko leposlovje v izvorniku, žal to ni vedno mogoče. Omenjeni petnajsturni pregled makedonske književnosti namreč študentom, ki se nikoli niso učili makedonščine, tega vsekakor ne omogoča. Prav tako besedila v izvorniku težko berejo študenti programa Hrvaški, srbski in makedonski jezik in književnosti na začetku študija. Kar nekaj časa je namreč potrebno najprej vložiti v usvajanje drugačne pisave – makedonske cirilice. Srečanje z besedilom v tujem jeziku in tuji pisavi namreč le redkim predstavlja raziskovalni in ustvarjalni izziv, največkrat pa le strah in frustracijo. Poseben problem so tu, kot smo že omenili, manj ali sploh nepoznane književnosti. In čeprav je dobro, celo nujno, da se študent čim prej sreča in 'spopade' z branjem literarnih besedil v izvornikih, torej z besedili, napisanimi v jezikih, ki jih študira, je včasih koristno, če mu pustimo malo zaleta ali predpriprave za nežnejši stik s tujo literaturo, jezikom in kulturo. Zato mu dovolimo, ali ga celo vzpodbujamo, da bere prevode.

Tu pa seveda spet nastopijo težave, in sicer najprej težave ob pomanjkanju prevodov nekaterih ključnih literarnih besedil, pomembnih za razvoj makedonske književnosti. Stanje dostopnih prevodov je naslednje: v slovenskih prevodih je

najbolje zastopana makedonska poezija, tudi ljudska. Precej sistematično je v obliki antologij predstavljena makedonska poezija približno do leta 1975, v zbornikih pesniških festivalov in v nekaterih literarnih revijah pa lahko spremljamo tudi novejšo in najnovejšo pesniško produkcijo makedonskih avtorjev. Obstaja tudi nekaj dvojezičnih izdaj, torej takšnih, ki imajo na eni strani originalno besedilo in na drugi prevod.² Bolj zapleteno je s prozo. V slovenskem prevodu imamo namreč le eno zbirko makedonske kratke proze, ki je bila objavljena leta 1947, in izbor makedonske kratke proze, ki je nastala v obdobju po osamosvojitvi Republike Makedonije, na približno stotih straneh v reviji *Sodobnost* (67/5–6, maj–junij 2003).³ Tudi romaneskna produkcija ni dovolj dobro predstavljena, saj nam manjka kar nekaj prevodov pomembnih makedonskih romanov, med njimi naj omenim le romana *Golemata voda* Živka Činga in *Pirej* Petreta M. Andreevskega. Slednja težava bi se lahko deloma odpravila z napovedanim projektom institucij Društvo slovenskih pisateljev in Forum slovenskih kultur *Sto slovanskih romanov*, ki predvideva objavo desetih makedonskih romanov (napisanih in objavljenih po padcu Berlinskega zidu) tudi v slovenščino.

Najbolj pomanjkljivi pa so prevodi makedonskih dramskih besedil. Do leta 1990 je bila na Slovenskem prevedena in v knjižni publikaciji natisnjena le ena drama, in sicer *Črnine* Koleta Čašuleja, nato pa je izšel še prevod drame *Bakanalije* Gorana Stefanovskega, in sicer v zbirki dram *Dramatikon 2* pri Študentski založbi Ljubljana, ter izbor dram *Makedonska dramska besedila*, knjiga, ki sta jo uredila in s spremno besedo opremila Dragi Stefanija in Vladimir Osolnik in v kateri so objavljeni prevodi šestih makedonskih dramskih besedil,⁴ Gre za izbor besedil, ki so nastala predvsem za potrebe Radia Ljubljana ali uprizoritve v slovenskih gledališčih. Manjkajo pa nam prevodi nekaterih za razvoj makedonske drame ključnih dramskih besedil. Predvsem pogrešamo prevode dram *Makedonska krvava svadba* Vojdana Černodrinskega, *Begalka* Vasila Iljoskega, *Pečalbari* Antona Panova, *Parite se otepuvačka* Risteta Krleja, saj gre za dela, ki so nastala pred kodifikacijo makedonskega knjižnega jezika, zaradi česar so še posebej zahtevna za razumevanje.

Bele lise ali črne luknje neprevedenih makedonskih literarnih besedil je tako treba zapolniti na druge načine: z obnovo določenih daljših del, z vzorčnim branjem v izvirniku, s simultanim (ali vnaprej pripravljenim) prevodom v slovenščino itn., vse

² Npr. nekatere zbirke poezije Koča Racina, Blažeta Koneskega, Slavka Janevskega, Mateje Matevskega ter ep *Vojvoda* Grigorja Prličeva.

³ V pripravi je tudi izbor makedonske kratke proze iz produkcije med letoma 1985 in 2005, ki bo izšel pri Študentski založbi Ljubljana, v zbirki Beletrina.

⁴ V zbirki *Makedonska dramska besedila* (2002) so objavljena naslednja dramska besedila: radijske drame – Tome Arsovski: *T-198* (prev. Bogdan Gjud), *Dosje T-198* in *Taksistova zgodba* (prev. France Vurnik), Boško Smakjovski: *Odločitev* (prev. Ivan Minatti), Boško Smakjovski: *Veliko pristanišče* (prev. France Vurnik), ter dramski besedili za gledališko uprizoritev – Goran Stefanovski: *Hi-Fi* (prev. Mateja Dermelj), Jordan Plevneš: *Erigon* (prev. Drago Jančar).

to pa opremiti z vsemi potrebnimi podatki, ki bodo omogočili uspešen stik študenta z besedilom.

Sicer pa lahko tudi pri prevedenih delih naletimo na težave, pozorni moramo biti namreč na ustreznost prevodov oz. verodostojnost njihovega prenašanja sporočil izvirnikov, ter ta po potrebi dodatno pojasniti.

2 Da pa ne bomo govorili samo o težavah, čeprav še zdaleč nismo omenili vseh, si oglejmo nekaj trikov oz. predlogov, kako bi se z omenjenimi težavami kanilo spopasti.

Ena od možnosti, pravzaprav potreb je, da študente motiviramo, da berejo sami, da se torej z literarnimi besedili ukvarjajo izven kontaktnih ur. Čeprav študenti programa Hrvaški, srbski in makedonski jezik in književnosti v prvem in drugem letniku poslušajo le predavanja iz makedonskega jezika, ne pa tudi književnosti, je ena od njihovih študijskih obveznosti, da vsako leto preberejo določeno kvoto leposlovja makedonskih avtorjev in nato oddajo poročilo. V prvem letniku je dovoljeno branje prevodov v obsegu dveh tretjin, v drugem pa v obsegu ene tretjine, ostalo morajo prebrati v izvorniku ali v dvojezičnih izdajah. Študenti naj bi sicer sami izbirali besedila, vendar pa so tu sugestije dobrodošle⁵ in večkrat tudi pomemben pobudnik branja. Prav tako lahko v pouk jezika (sploh če imamo to srečo, da poučujemo oboje) podtaknemo tudi kakšno literarno besedilo, pa čeprav potem na njem izvajamo predvsem slovnično telovadbo. Ko se tako študenti v tretjem letniku srečajo s poukom makedonske književnosti, poznajo vsaj nekaj makedonskih literarnih besedil in njihovih avtorjev, ob tem pa se izboljša tudi njihovo znanje jezika.

Nekaj maneverskega prostora nam pri pouku književnosti nudijo seminarske ure.⁶ Tako smo v lanskem študijskem letu s študenti tretjega in četrtega letnika študijskega programa Hrvaški, srbski in makedonski jezik in književnosti v okviru pouka makedonske ljudske književnosti pri predmetu Makedonska književnost 1 (stara in ljudska) izvedli poskus, ki je dal precej uspešne rezultate. Študentom smo pri seminarju dodelili nalogo, da iz bogate zakladnice makedonskega folklornega gradiva samostojno izberejo po eno besedilo, ga prevedejo v slovenščino in ustrezno analizirajo. Predlagali smo, naj bodo to prozna besedila, in sicer ljudske (čudežne) pravljice, torej žanr, ki je dokaj privlačen, saj smo imeli v mislih dejstvo, da so besedila iz folklornih zbornikov zapisana pretežno v makedonskih dialektih in prežeta s kulturno-specifičnimi prvini, ki jih je treba dešifrirati. Pri pouku smo podrobneje obravnavali žanr makedonske ljudske pravljice in tudi analizirali eno besedilo. Nato so študenti delali sami. Dodatna vzpodbuda je bila napoved, da bomo najboljše prevode objavili v zborniku, kar se je nato tudi res zgodilo. Med nekaj več kot štiridesetimi oddanimi nalogami smo, skupaj z dvema študentkama, ki sta se prostovoljno

⁵ Študentom študijskih programov Slovenistika ter Primerjalna književnost in literarna teorija posredujemo tudi seznam slovenskih prevodov makedonske književnosti, iz katerega nato izbirajo besedila za branje.

⁶ V okviru predmetov Makedonska književnost 1 in Makedonska književnost 2 je predvidenih po 10 ur seminarja, pogoj za pristop k izpitu pa je pozitivno ocenjena seminarska naloga.

javili, da opravita uredniško delo, izbrali triindvajset prevodov. Kljub temu, da smo se dogovorili, da študenti do določenega roka prijavijo naslove besedil, ki so jih izbrali, pa se je na koncu zgodilo, da so po dva ali trije študenti prevedli isto pravljico ali različico iste pravljice – besedili sta namreč imeli drugačna naslova in bili zapisani v različnih zbornikih. Takšni primeri so nato vzpodbudili živahno polemiko med prevajalci istih ali podobnih besedil, ki je v nekaj primerih prerasla v tekmovalnost, podžgano z obljubo, da bodo boljši prevodi objavljeni. Zanimivo je, da je bil to pomembnejši motivacijski element kot višina ocene. Poleg raziskovalcev in prevajalcev so se študenti v projekt vključili tudi kot uredniki, študenti slovenistike pa so sodelovali kot lektorji. Vse seminarske naloge res niso bile blesteče, tudi pri prevodih se je večkrat zatikalo, celotni proces je vzel precej časa in energije, a kljub temu menim, da je bil rezultat dober in vzpodbuden. Nastal je zbornik makedonskih ljudskih pravljic z naslovom *Sončeva sestra*.

Za konec omenimo še eno možnost za učinkovitejše poučevanje makedonske književnosti kot književnosti v tujem jeziku, ki bi ji lahko rekli 'bližnjica'. Gre za to, da izberemo neko sodobnejše literarno besedilo, ki opazno komunicira z makedonskim književnim kanonom. V okviru sodobne makedonske literarne produkcije imamo na izbiro kar nekaj besedil, ki odsevajo tradicijo makedonske književnosti ali polemizirajo z njo. Takšna je na primer kratka zgodba Venka Andonovskega *Vinska mušica*, v kateri se srečata makedonska pesnika nesodobnika, in sicer prvi makedonski lirik, predstavnik makedonske romantike in ena osrednjih osebnosti 19. stoletja Konstantin Miladinov ter sodobni pesnik Slave Gjorgjo Dimovski (rojen leta 1959). Besedilo odpira precej možnosti, lahko bi celo rekli, da 'ubije tri muhe na en mah' (Miladinov, Dimovski, Andonovski), poleg tega pa je precej duhovito. Takšna je na primer tudi drama sodobnega makedonskega dramatika Gorana Stefanovskega *Černodrinski se vrača domov*, ki se na duhovit način sprašuje, ali je prvi makedonski dramatik Vojdan Černodrinski s svojim literarnim opusom resnično del makedonskega književnega kanona.

3 Verjetno bo v okviru poučevanja makedonske književnosti kot književnosti v tujem jeziku treba iskati tudi druge možnosti in pristope, ki bodo ustrezno usklajeni s (po bolonjskih načelih) prenovljenimi študijskimi programi, ki predvidevajo tudi natančno število ur študentove obremenitve oz. časovno omejitev študentovega samostojnega branja leposlovnih besedil.